

ПРЕДСТАВАТА ЗА КОНЦЕПТА *ИНДИВИД* В СЪЗНАНИЕТО НА СЪВРЕМЕННИЯ БЪЛГАРИН

Цветелина Ангелова

Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“,
Българска академия на науките

ts.angelova@ibl.bas.bg

Резюме. Статията представя асоциациите, които предизвиква концептът **индивид** в съзнанието на българина. Същинският анализ включва комплекса от съждения, регистрирани в анкетите, показващи схващанията на съвременния човек. В свободния асоциативен експеримент са включени 100 души – мъже и жени с различно образование, които представят изследваното понятие от съвременна гледна точка.

Ключови думи: *индивид; личност; човек; анкета; свободен асоциативен експеримент*

Поради широката си многоаспектност концептът **индивид** предизвиква интереса на изследователи от различни научни области: лингвисти, психолози, социолози, културолози. Някои страни от съдържанието на понятието отчасти са разработвани в трудове на български и чуждестранни учени (основно социолози и психолози), за българския език обаче няма изследване в етнолингвистичен план и това налага необходимостта от извършването на отделно такова проучване.

Настоящото изследване има за цел да представи и анализира комплекса от съждения, характеризиращи семантиката на лексемата *индивид*, през погледа на реалностите, характерни за съвременния българин. За осъществяването на тази цел ще използваме синхронен подход.

Обект на изследване са хора от възрастовата група 18 – 68 години. Предмет на изследване са езиковите репрезентанти на концепта **индивид** и асоциациите, които този концепт предизвиква в съзнанието на съвременния българин.

Ще използваме няколко метода: 1. Събиране на данни чрез анкети, или т.нар. свободен асоциативен експеримент (САЕ). Анкетирването е допълнителен метод за изследване на концептите, който заедно с другите анализи дава възможност да се определят профилите и да се изработи когнитивната дефиниция; 2. Дескриптивен (описателен) метод – чрез него регистрираме ексцерпирания лингвистичен материал; 3. Количествен метод – проследява се честотата на употреба на съответните номинации.

САЕ е проведен за първи път в началото на ХХ век от американските психолози Кент и Розавин. Английският учен Френсис Галтон прави опит да изследва асоциациите доста по-рано – още през 1879 г. Свободният асоциативен експеримент е известен в България основно сред специалистите по психология и психиатрия. През последните години обаче все повече се засилва интересът на езиковедите към изследвания, свързани с лингвокултурните концепти. Тази тема е доста благодатна, тъй като тези концепти могат да се изследват от различни аспекти и всички изводи водят към разкриване на съдържанието на проучваното понятие и съответно – към езиковата картина на света в съответния исторически период.

В българската лингвистика методът на САЕ е приложен в следните разработки: Е. Герганов и колектив, „Български норми на словесни асоциации“ (Герганов и др. / Gerganov et al. 1984); П. Балтова и колектив, „Български асоциативен речник“ (БАР / VAR 2003); М. Китанова, „Концепт ДОМ сквозь призму анкетных данных“ (Китанова / Kitanova 2017); М. Витанова, „Концептът ТРУД в българската езикова картина на света по данни от проведени анкети“ (Витанова / Vitanova 2017); К. Мичева, „СВОБОДА“ (Мичева / Micheva 2017); М. Китанова, „Концептът РОДИНА през призмата на анкетните данни“ (Китанова / Kitanova 2020); К. Василева, „Асоциативно поле на концепта любов в съвременното българско езиково съзнание“ (Василева / Vasileva 2021); М. Китанова, Цв. Ангелова, „Концептът СЕМЕЙСТВО през призмата на анкетните данни“ (Китанова, Ангелова / Kitanova, Angelova 2020); М. Китанова, „Родината като ценност в българския език“ (Китанова /

Kitanova 2023); Й. Кирилова, „Съвременното състояние на концепта душа“ (върху анкетен материал) (Кирилова / Kirilova 2023a); Й. Кирилова, „Диахронни прочити в полето на концепта душа“ (Кирилова / Kirilova 2023б).

САЕ е основен метод за експериментална проверка на връзката между език и мислене (Герганов и др. / Gerganov et al. 1984: 11). Методиката на изследването се основава на анализ на данни от САЕ с участието на 100 души. Анкетата е съставена от два вида въпроси: затворени – при тях се изреждат отговори и респондентите отбелязват според своята преценка отговора, който в най-голяма степен се доближава до техните представи; и отворени – при тях респондентите изразяват когнитивните си представи със собствени думи.

През 2023 г. е направено проучване с участието на 100 души, българи с различен пол, възраст и образование, за да се проследят и представят обществените нагласи към изследваното понятие: каква е общата представа на анкетиранияте, има ли някакви тенденции, подвластни на новото време, има ли някакви тенденции, свързани със същността и възприемането, които могат да се обвържат с различните поколения и с разликите в образованието. Макар информацията да не е така подробна (тъй като с анкетите се събира кратка, първична информация), поради големия брой изследвани лица тя позволява обобщения.

Изработени са 100 анкети със затворен (избираем) отговор и 100 асоциативни анкети. Анкетирани са 70 жени и 30 мъже (Фигура 1) на възраст 18 – 68 години с различно образование – 42 с висше образование и 58 със средно образование (Фигура 2).



Фиг. 1. Разпределение по пол



Фиг. 2. Разпределение по образование

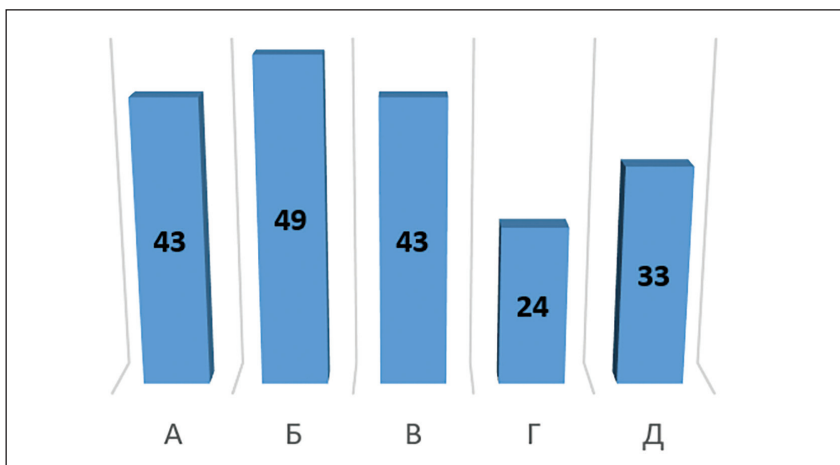
1. Анкети с избираем (затворен) отговор

Зададен е въпросът: „Индивид за Вас е?“, посочени са пет възможни отговора:

- А) понятие, с което се изразява отделно съществуващ жив организъм. Това може да бъде както човек, така и друг биологичен вид (растение, животно);
- Б) отделен човек, отделна личност;
- В) носител на лични качества, които изграждат неговата индивидуалност;
- Г) човек, който съчетава уникален комплекс от генетични качества и придобити черти, характеристики, свойства, които го отличават от останалите хора;
- Д) конкретен човек с цялото разнообразие от неговите физически, физиологични и психически качества.

Тези отговори са ексцерпирани от различни речници (БТР / ВТР 1951: 969; БТР / ВТР 1963: 282; БЕР / ВЕР 1979: 77; РБЕ / РВЕ 1990: 860 – 861; СРСБКЕ / SRSBKE 1994; Дечева / Decheva 1997: 234; Буров, Пехливанова / Burov, Pehlivanova 1999: 152 и др.).

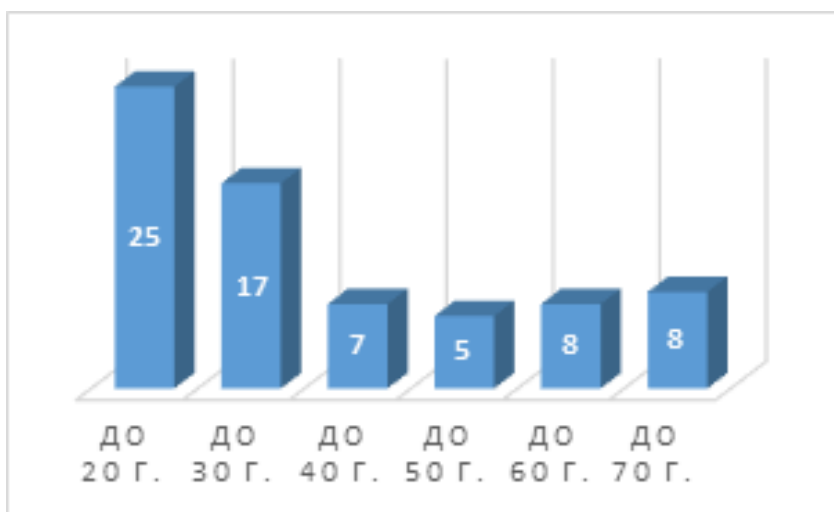
Общото разпределение на отговорите, без оглед на пола, е следното: отговор А – 43; отговор Б – 49; отговор В – 43; отговор Г – 24; отговор Д – 33 (Фигура 3).



Фиг. 3. „Индивид за вас е?“
Общо разпределение

Жени:

Анкетирани са 70 жени на възраст 18 – 68 години (Фигура 4), 23 с висше образование и 47 със средно образование (Фигура 5).



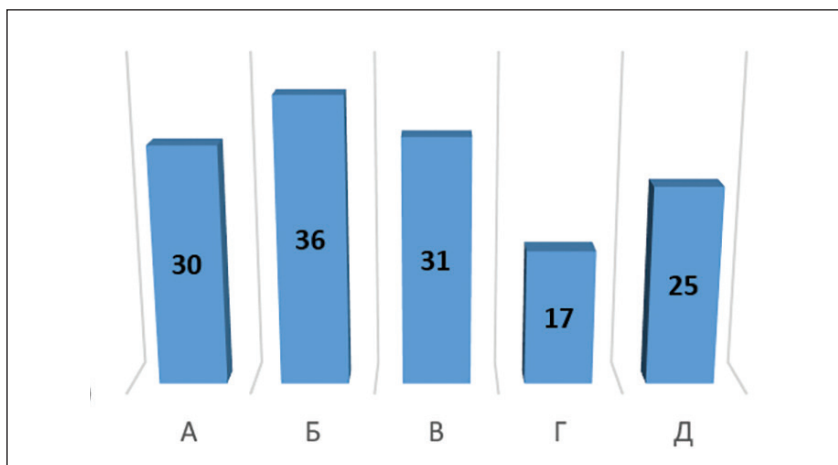
Фиг. 4. Разпределение по възраст – жени



Фиг. 5. Разпределение по образование – жени

Представителите на женския пол дават отговори със следното разпределение: отговор А – 30; отговор Б – 36; отговор В – 31; отговор Г – 17; отговор Д – 25 (Фигура 6).

Фиг. 6. „Индивид за вас е?“
Разпределение по пол – жени

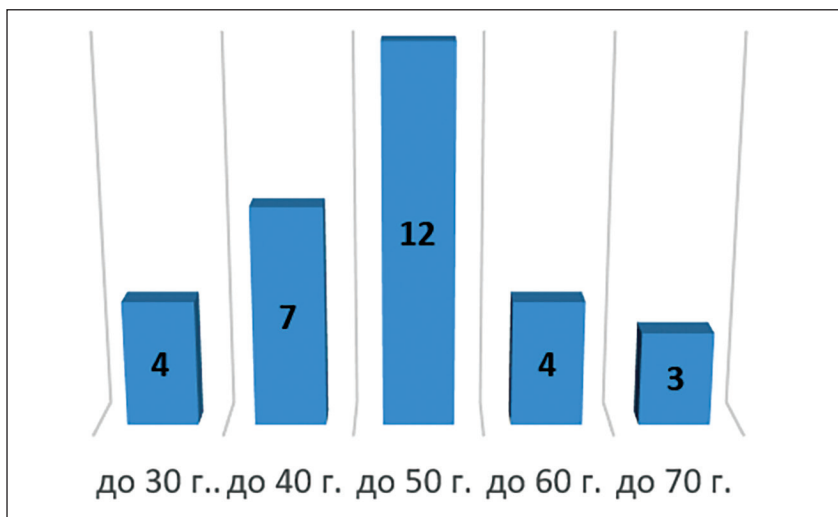


От фигурите е видно, че с най-много представители са първите две възрастови групи – до 20 години и до 30 години, като преобладават респондентите със средно образование. Разпределението на резултатите с оглед на пола показва, че при жените с най-голяма честотност (36) е отговор Б – ‘отделен човек, отделна личност’, а с най-малка честотност (17) е отговор Г – ‘човек, който съчетава уникален комплекс от генетични качества и придобити черти, характеристики, свойства, които го отличават от останалите хора’.

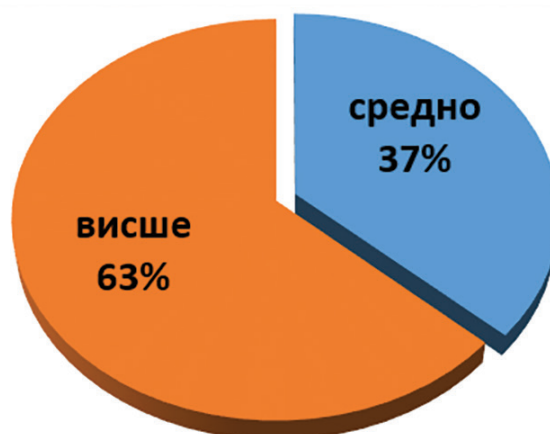
Мъже:

Анкетирани са 30 мъже на възраст 23 – 65 години (Фигура 7), 19 с висше образование и 11 със средно образование (Фигура 8).

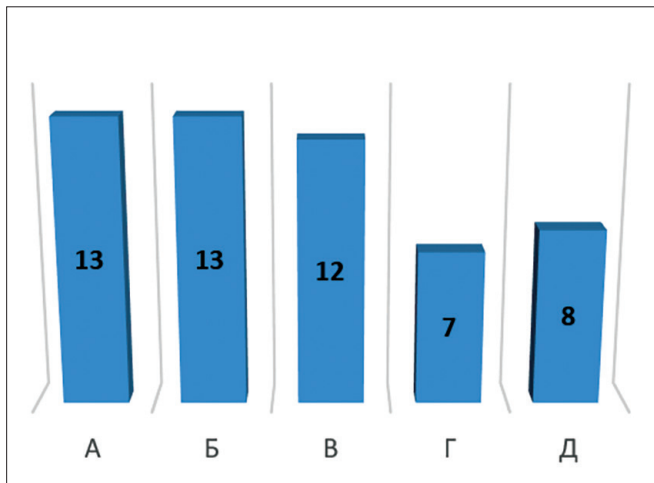
Фиг. 7. Разпределение по възраст – мъже



Фиг. 8. Разпределение по образование – мъже



Представителите на мъжкия пол дават отговори със следното разпределение: отговор А – 13; отговор Б – 13; отговор В – 12; отговор Г – 7; отговор Д – 8 (Фигура 9).



Фиг. 9. „Индивид за вас е?“
Разпределение по пол – мъже

При мъжете с най-много представители са възрастовите групи до 40 години и до 50 години. Тук преобладават респондентите с висше образование. С най-голяма честотност са отговор А – ‘понятие, с което се изразява отделно съществуващ жив организъм. Това може да бъде както човек, така и друг биологичен вид (растение, животно)’ (13), и отговор Б – ‘отделен човек, отделна личност’ (13), а с най-малка честотност и тук е отговор Г (7).

Представените анкетни данни показват почти пълно сходство между отговорите при жените и мъжете, вследствие на което можем да обобщим, че най-разпространеното схващане за индивида се свързва главно с отделния човек, с отделната личност, голяма част от мъжете определят индивида и като жив организъм (човек, растение или животно). Малък брой респонденти залагат на същността на индивида, на личните му качества и характеристики. Няма съществена разлика при отчитане на общите резултати и тези, които са разпределени по пол. Отговорите с най-голяма и с най-малка честотност съвпадат.

На следващите таблици е показано разпределение на отговорите според образованието на респондентите.



Фиг. 10. Разпределение по образование – жени



Фиг. 11. Разпределение по образование – мъже

При жените със средно образование отговор Б ‘отделен човек, отделна личност’ е с най-висока честотност (25), а отговор Г ‘човек, който съчетава уникален комплекс от генетични качества и придобити черти, характеристики, свойства, които го отличават от останалите хора’ – с най-малка честотност (11). Има леко разместване при отговорите на жените с висше образование. Те определят отговор Д ‘конкретен човек с цялото разнообразие от неговите физически, физиологични и психически качества’ като най-предпочитан (12), а отговор А ‘понятие, с което се изразява отделно съществуващ жив организъм. Това може да бъде както човек, така и друг биологичен вид (растение,

животно) (6) и отговор Г 'човек, който съчетава уникален комплекс от генетични качества и придобити черти, характеристики, свойства, които го отличават от останалите хора' (6) са с най-малка честотност.

За мъжете със средно образование отговор Б (4) и отговор Г (4) са с най-голяма честотност, а отговор – А – с най-малка честотност (2). При мъжете с висше образование е обратното – с най-голяма честотност е отговор А (11), а с най-малка – отговор Г (3). Редно е да се отбележи, че мъжете с висше образование залагат на изчерпателния научен отговор А 'понятие, с което се изразява отделно съществуващ жив организъм. Това може да бъде както човек, така и друг биологичен вид (растение, животно)', докато при мъжете със средно образование този отговор е с най-малка честотност, тези респонденти имат малко по-философско виждане и при тях доминиращи са отговор Б и отговор Г.

От представените и анализирани данни е видно, че според обществените нагласи доминиращ и за двата пола се оказва отговор Б – 'отделен човек, отделна личност' (49), а с най-малка честотност е отговор Г – 'човек, който съчетава уникален комплекс от генетични качества и придобити черти, характеристики, свойства, които го отличават от останалите хора' (24). При жените със средно образование и мъжете с висше образование има доста голямо сходство в отговорите.

2. Въпроси с асоциативен (отворен) отговор

Резултатите от асоциативните анкети няма да бъдат представени графично поради разнообразието от отговори, голяма част от които са словосъчетания и изречения.

На анкетираните е зададен въпрос: „Когато чуете думата индивид, коя е първата мисъл, която Ви идва наум?“. Някои от респондентите са посочили повече от един отговор, а шест от анкетираните са се затруднили да отговорят. Получени са следните резултати, подредени според честотата на посочване: (отделен/един/конкретен) човек (с качества) – 29 (отделна, индивидуална, самостоятелна) личност – 20; (живо) същество (с някакви определени качества, различни от тези на друго същество) – 13; (отделен) жив организъм – 6; (отделно) човешко същество – 3; човек, животно – 3; понятие, с което се изразява единица живо същество, което може да бъде както човек, така и друг биологичен вид – 3; всеки отделен човек, животно или растение (жив организъм) – 2; (определен) субект – 2; самостоятелност – 2; биологичен елемент в единствено число – 1; вид организъм – 1; отделен екземпляр – 1; единица – 1; самостоятелен човек в средата – 1; отделеност – 1; независимост – 1; индивидуалност и същевременно с това – отделна човешка личност – 1; индивидуализъм, независимост от останалите – 1; носител на лични качества, изразяващи неговата индивидуалност – 1; човешко същество, което се отличава с качества и начин на мислене от другите човешки същества – 1; човешко същество с индивидуални качества, характерни черти, стремежи, знания, мечти – 1; човешко създание, създадено да мисли, чувства, усеща – 1; човешко същество, което има уникални придобити качества – 1; даден човек или животно с определени характеристики и особености. Всеки индивид има свои особености – 1; всяко живо същество, което принадлежи към определен вид и род – 1; всяко отделно живо същество като цялостен организъм – 1; отделен човек със собствени характеристики – 1; индивидуален човек със собствени маниери – 1; човек, който си има своите черти, белези и качества. Той може да се различава от останалите – 1; самостоятелен човек със свои качества и потребности – 1; човек със своите позиции, убеждения и право на избор – 1; човек с подчертани лични положителни качества – 1; има добри и лоши, винаги трябва да надделява доброто в един индивид – 1; индивидът се ражда, а личността се изгражда – 1; уникално създание на природата от органичен произход със собствена позиция, място, статус в социума (обществото) – 1; жив организъм, извършващ всички физически, физиологични и психически качества – 1; жив организъм, т.е. човек, животно и растение, които имат физически и психологични качества – 1; индивидът е собствената личност. Това е отделният човек с неговите мечти, цели, надежди и т.н. Всеки човек в света е индивид, защото има индивидуални потребности и ценности – 1; индивид е всеки човек със свои идеи, които иска да реализира с течение на времето. Индивид е, защото сам по себе си има различни цели и виждания от останалите – 1; личност, човек с индивидуални характеристики и качества – 1; личност, отличаваща се от останалите – 1; личност с определени качества – 1; дадена личност (човек) със силно изразени различни качества от всеки друг – 1; възприятие, живот – 1;

особа – 1; особен чешит – 1; човек с психически проблеми – 1; човек с увреждане – 1; особен вид примат – 1; маймуна – 1.

Жени:

При жените наблюдаваме следните резултати: (отделен/един/конкретен) човек – 24; (отделна, самостоятелна) личност – 17; (живо) същество – 9; (отделен) жив организъм – 5; понятие, с което се изразява единица живо същество, което може да бъде както човек, така и друг биологичен вид – 2; човешко същество – 2; всеки отделен човек, животно или растение (жив организъм) – 2; самостоятелен човек в средата – 1; самостоятелност, отделеност – 1; самостоятелност, независимост – 1; човек или животно – 1; човешко същество, което се отличава с качества и начин на мислене от другите човешки същества – 1; човешко същество с индивидуални качества, характерни черти, стремежи, знания, мечти – 1; човешко създание, създадено да мисли, чувства, усеща – 1; даден човек или животно с определени характеристики и особености. Всеки индивид има свои особености – 1; всяко живо същество, което принадлежи към определен вид и род – 1; всяко отделно живо същество като цялостен организъм – 1; отделен човек със собствени характеристики – 1; индивидуален човек със собствени маниери – 1; човек със собствени черти, белези и качества. Той може да се различава от останалите – 1; самостоятелен човек със свои качества и потребности – 1; човек със своите позиции, убеждения и право на избор – 1; човек с подчертани лични положителни качества – 1; има добри и лоши, винаги трябва да надделява доброто в един индивид – 1; индивидът се ражда, а личността се изгражда – 1; уникално създание на природата от органичен произход със собствена позиция, място, статус в социума (обществото) – 1; жив организъм с всички физически, физиологични и психически качества – 1; жив организъм, т.е. човек, животно и растение, които имат физически и психологични качества – 1; индивидът е собствената личност. Това е отделният човек с неговите мечти, цели, надежди и т.н. Всеки човек в света е индивид, защото има индивидуални потребности и ценности – 1; индивид е всеки човек със свои идеи, които иска да реализира с течение на времето. Индивид е, защото сам по себе си има различни цели и виждания от останалите – 1; личност, човек с индивидуални характеристики и качества – 1; възприятие, живот – 1; човек с проблеми (психически) – 1; човек с увреждане – 1; особен вид примат – 1; маймуна – 1.

Виждаме че кратките и точни формулировки, определящи индивида като (отделен/един/конкретен) човек и (отделна, самостоятелна) личност обхващат почти половината от отговорите. Поради голямото асоциативно разнообразие ще обединим резултатите около няколко по-обща групи, обединени от сходни представи. С най-много отговори – 37 е група *човек (човешко същество)*, към която се включват както колокации, така и изречения, изразяващи личните схващания на респондентите, определящи индивида като човек със свои качества, потребности и цели. При голяма част от отговорите има пояснения, свързани със самостоятелното положение на индивида, неговата отделеност и независимост от останалите. Втората група, с 25 отговора, е свързана с научното определение за индивид, а именно – *жив организъм (същество), който може да бъде както човек, така и друг биологичен вид (растение или животно)*. Следваща групата е *личност* – с 19 отговора, към която отново се включват разнообразни пояснения, изразени с колокации и изречения, определящи индивида като личност с качества и характеристики, които го отличават от останалите хора. Интересно е, че само при един от отговорите се изтъкват вътрешни качества: ‘човек с подчертани лични положителни качества’, а при друг отговор се среща семантичната опозиция *добър – лош* (‘има добри и лоши, винаги трябва да надделява доброто в един индивид’), тук има противопоставяне с ясно изразен оценъчен характер. Еднократно в анкетите се среща и философското тълкуване ‘индивидът се ражда, а личността се изгражда’. В друга група бихме могли да обединим отговори като ‘особен вид примат’ и ‘маймуна’, които показват далечната връзка с предците ни, човекоподобните.

Двама от респондентите (на 19 и на 23 години) определят индивида като човек със здравословни проблеми (физически и психически). Дори да предположим, че единият отговор ‘човек с увреждане’ е даден поради фонемната близост индивид – инвалид (двете лексеми са пароними), другият респондент съвсем съзнателно е отговорил ‘човек с психически проблеми’ и много ясно е уточнил при самия отговор: ‘Знам значението на думата (живо същество), но това е първата ми мисъл’. Тук може би трябва да търсим интерпретация на отговора на по-дълбоко ниво, при което понякога думата индивид може да се свърже и с непълноценен човек, което е метафорично, разбира се, защото в

речниците не присъства такова значение. Интересно е да се проследи пътят на тази аналогия, която се прави от младото поколение, като се има предвид възрастта на анкетираните. Дали има някаква връзка със средствата за масова комуникация, или е свързана с някакъв нов жаргон, е въпрос, който се нуждае от задълбочено проучване, но е факт, че това е тенденция на новото време.

Мъже:

При мъжете наблюдаваме следните резултати: човек (с качества) – 5; живо същество (с някакви определени качества, различни от тези на друго същество) – 4; (индивидуална, отделна) личност – 3; човек, животно – 2; (определен) субект – 2; понятие за единица живо същество от биологичен вид. Носител на лични качества, изразяващи неговата индивидуалност – 1; отделно човешко същество – 1; човешко същество, което има уникални придобити качества – 1; биологичен елемент в единствено число – 1; вид организъм – 1; жив организъм – 1; отделен екземпляр – 1; единица – 1; индивидуалност и същевременно с това – отделна човешка личност – 1; индивидуализъм, независимост от останалите – 1; личност, отличаваща се от останалите – 1; личност с определени качества – 1; дадена личност (човек) със силно изразени различни качества от всеки друг – 1; особа – 1; особен чешит – 1.

Има леко разминаване при резултатите между жените и мъжете. Тук доминираща е групата *жив организъм (същество), който може да бъде както човек, така и друг биологичен вид (растение или животно)* с 12 отговора. На второ място с равен брой отговори са две групи: *човек (човешко същество)* със 7 отговора и *личност* – също със 7 отговора. Сред посочените отговори и тук се срещат пояснения, свързани със самостоятелното положение на индивида, с неговата отделеност и независимост от останалите. При два отговора ‘(определен) субект’ и ‘особа’ долавяме имплицитно внушена негативна конотация, а при ‘особен чешит’ тя е явно изразена. Лексемата *чешит* е разговорна и е със значение ‘странен човек, особняк’.

* * *

От представените анкетни данни ясно се вижда, че в представите на съвременния българин понятието **индивид** е познато и се използва с основните си концептуални признаци, което проличава от големия брой посочени еднотипни отговори. При асоциативните анкети общи и за двата пола, но с различно количествено съотношение, са групите: *човек (човешко същество)* – с 44 отговора, следвана от *жив организъм (същество), който може да бъде както човек, така и друг биологичен вид (растение или животно)* – с 37 отговора, и *личност* – с 26 отговора. Това са основните синоними на лексемата *индивид* и съответно трите групи, около които се нареждат по-голямата част от отговорите. Тези групи са допълнени и обогатени от пояснения, изразяващи качества и характеристики, отразени в представите на съвременниците ни за изследвания концепт. В количествено отношение най-изразени са първите две възрастови групи – до 20 и до 30 години, и именно тук са по-голямата част от разширените отговори. Няма как да не обърнем внимание на факта, че голяма част от респондентите не влагат никаква конотация в определенията към отговорите си, напр. ‘човек (с качества)’; ‘човешко същество, което се отличава с качества и начин на мислене от другите човешки същества’; ‘човешко същество с индивидуални качества, характерни черти, стремежи, знания, мечти’; ‘отделен човек със собствени характеристики’; ‘самостоятелен човек със свои качества и потребности’; ‘личност с определени качества’; ‘дадена личност (човек) със силно изразени различни качества от всеки друг’ и т. н. Тук никъде не е уточнено какви трябва да бъдат тези качества и характеристики, което, разбира се, не е и задължително. Сред посочените отговори присъства само един с положителна конотация – ‘човек с подчертани лични положителни качества’.

При респондентите със средно образование, макар да преобладават кратките отговори, има и голям брой отговори, които се състоят от колокации и изречения. При висшистите разширените отговори са значително по-малко. От гледна точка на възрастовата характеристика при въпроса „Индивид за вас е?“ по-младите хора – между 18 и 40 години – се опират повече на научното тълкуване на понятието, представено със следните отговори: ‘понятие, с което се изразява отделно съществуващ жив организъм, който може да бъде както човек, така и друг биологичен вид (растение, животно)’ и ‘отделен човек, отделна личност’, докато по-възрастните изхождат от натрупания житейски опит и залагат на философското определение, при което индивидът се възприема като ‘конкретен човек с цялото разнообразие от неговите физически, физиологични и психически качества’.

При мъжете се наблюдават асоциации като (определен) субект, особа, особен чешит, а при жените – особен вид примат, маймуна, човек със здравословни проблеми (физически и психически). Тези отговори, макар и с малка честотност, показват едно различно виждане на концепта индивид, което е допълнение към основните концептуални признаци.

Получените резултати от проведената анкета доказват, че лексемата *индивид* е съхранила основните си значения и едновременно с това е допълнена и обогатена с други концептуални признаци, отразяващи миогледа на съвременния българин.

Цитирана литература / References

- БАР 2003: Балтова, П. и др. *Български асоциативен речник. Прав и обратен*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. (BAR 2003: Baltova, P. et al. *Balgarski asotsiativen rechnik. Prav i obraten*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”.)
- БЕР 1979: *Български етимологичен речник*. Т. 2. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“. (BER 1979: *Balgarski etimologichen rechnik*. Т. 2. Sofia: Akademichno izdatelstvo “Prof. Marin Drinov”.)
- БТР 1951: Младенов, Ст. *Български тълковен речник с оглед към народните говори*. Т. 1. София: Дечо Стефанов. (BTR 1951: Mladenov, St. *Balgarski talkoven rechnik s ogled kam narodnite govori*. Т. 1. Sofia: Decho Stefanov.)
- БТР 1963: Андрейчин, Л., Л. Георгиев, Ст. Илчев, Н. Костов, Ив. Леков, Ст. Стойков, Цв. Тодоров. *Български тълковен речник*. Второ издание. София: Наука и изкуство. (BTR 1963: Andrejchin, L., L. Georgiev, St. Ilchev, N. Kostov, Iv. Lekov, St. Stojkov, Tsv. Todorov. *Balgarski talkoven rechnik*. Vtoro izdanie. Sofia: Nauka i izkustvo.)
- Буров, Пехливанова 1999: Буров, Ст., П. Пехливанова. *Малък тълковен речник на българския език*. Велико Търново: Слово. (Burov, Pehlivanova 1999: Burov, St., P. Pehlivanova. *Malak talkoven rechnik na balgarskiya ezik*. Veliko Tarnovo: Slovo.)
- Василева 2021: Василева, К. Асоциативно поле на концепта „любов“ в съвременното българско езиково съзнание. – В: *Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ (София, 2021 година)*. Т. 1. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, с. 99 – 105. (Vasileva 2021: Vasileva, K. Asotsiativno pole na kontsepta “lyubov” v savremennoto balgarsko ezikovo saznanie. – In: *Dokladi ot Mezhdunarodnata godishna konferentsiya na Instituta za balgarski ezik “Prof. Lyubomir Andrejchin” (Sofia, 2021 godina)*. Т. 1. Sofia: Izdatelstvo na BAN “Prof. Marin Drinov”, pp. 99 – 105.)
- Витанова 2017: Витанова, М. Концептът ТРУД в българската езикова картина на света по данни от проведени анкети. – In: Bielińska-Gardziel, I., M. Brzozowska, B. Żywicka (Eds.). *Nazwy wartości w językach europejskich. Raport z badań empirycznych*. Przemysł: Państwowa Wyższa Szkoła Wschodnioeuropejska, s. 237 – 243. (Vitanova 2017: Vitanova, M. Konseptat TRUD v balgarskata ezikova kartina na sveta po danni ot provedeni anketi. – In: Bielińska-Gardziel, I., M. Brzozowska, B. Żywicka (Eds.). *Nazwy wartości w językach europejskich. Przemysł: Państwowa Wyższa Szkoła Wschodnioeuropejska*, pp. 237 – 243.)
- Герганов и др. 1984: Герганов, Е., Л. Иванчева, Р. Кърлова, В. Николов, Ц. Николова. *Български норми на словесни асоциации*. София: Наука и изкуство. (Gerganov et al. 1984: Gerganov, E., L. Ivancheva, R. Karlova, V. Nikolov, Ts. Nikolova. *Balgarski normi na slovesni asotsiatsii*. Sofia: Nauka i izkustvo.)
- Дечева 1997: Дечева, Д. *Тълковен речник с фразеологични съчетания*. София: Атлантис КЛ. (Decheva 1997: Decheva, D. *Talkoven rechnik s frazeologichni sachetaniya*. Sofia: Atlantis KL.)
- Кирилова 2023а: Кирилова, Й. Съвременното състояние на концепта душа (върху анкетен материал). – В: *Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“*. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, с. 253 – 263. (Kirilova 2023a: Kirilova, Y. Savremennoto sastoyanie na kontsepta dusha (varhu anketen material). – In: *Dokladi ot Mezhdunarodnata godishna konferentsiya na Instituta za balgarski ezik “Prof. Lyubomir Andrejchin”*. Sofia: Izdatelstvo na BAN “Prof. Marin Drinov”, pp. 253 – 263.)
- Кирилова 2023б: Кирилова, Й. Диахронни прочити в полето на концепта душа. – *Дзяло*, № 25, с. 1 – 30. <https://www.abcdar.com/magazine/XXV/Dzl_2023_br25_09_Yoanna_Kirilova_Diahronni_prochiti_na_concepta_Dusha.pdf> [18.01.2024]. (Kirilova 2023b: Kirilova, Y. Diahronni prochiti v poletoto na kontsepta dusha. – *Dzyalo*, № 25, pp. 1 – 30. <https://www.abcdar.com/magazine/XXV/Dzl_2023_br25_09_Yoanna_Kirilova_Diahronni_prochiti_na_concepta_Dusha.pdf> [18.01.2024].)
- Китанова 2017: Китанова, М. Концепт ДОМ сквозь призму анкетных данных. – In: Bielińska-Gardziel, I., M. Brzozowska, B. Żywicka (Eds.). *Nazwy wartości w językach europejskich. Raport z badań empirycznych*. Przemysł: Państwowa Wyższa Szkoła Wschodnioeuropejska, s. 81–92. (Kitanova 2017: Kitanova, M. Koncept

- DOM skvoz' prizmu anketnyh dannyh. – In: Bielińska-Gardziel, I., M. Brzozowska, B. Żywicka (Eds.). *Nazwy wartości w językach europejskich. Raport z badań empirycznych*. Przemysł: Państwowa Wyższa Szkoła Wschodnioeuropejska, pp. 81–92.)
- Китанова 2020: Китанова, М. Концептът РОДИНА през призмата на анкетните данни. – В: *Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“*. Т. 2. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, с. 77 – 85. (Kitanova 2020: Kitanova, M. Kontseptat RODINA prez prizmata na anketnite dannii. – In: *Dokladi ot Mezhdunarodnata godishna konferentsiya na Institutata za balgarski ezik “Prof. Liybomir Andrejchin”*. Т. 2. Sofia: Izdatelstvo na BAN “Prof. Marin Drinov”, pp. 77 – 85.)
- Китанова 2023: Китанова, М. Родината като ценност в българския език. – *Дзяло*, № 25, с. 1 – 24. <https://www.abcdar.com/magazine/XXV/Dzl_2023_br25_06_Maria_Kitanova_Rodinata_kato_Cennost_v_bg_ezik.pdf> [18.01.2024]. (Kitanova 2023: Kitanova, M. Rodinata kato tsennost v balgarskiya ezik. – *Dzyalo*, № 25, pp. 1 – 24. <https://www.abcdar.com/magazine/XXV/Dzl_2023_br25_06_Maria_Kitanova_Rodinata_kato_Cennost_v_bg_ezik.pdf> [18.01.2024].)
- Китанова, Ангелова 2020: Китанова, М., Цв. Ангелова. Концептът СЕМЕЙСТВО през призмата на анкетните данни. – В: *Аксиологични проблеми в славянските езици. Традиции и съвременност*. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, с. 105 – 133. (Kitanova, Angelova 2020: Kitanova, M., Tsv. Angelova. Kontseptat SEMEJSTVO prez prizmata na anketnite dannii. – In: *Aksiologichni problemi v slavyanskite ezitsi. Traditsii i savremennost*. Sofia: Akademichno izdatelstvo: “Prof. Marin Drinov”, pp. 105 – 133.)
- Мичева 2017: Мичева, К. СВОБОДА. – In: Bielińska-Gardziel, I., M. Brzozowska, B. Żywicka (Eds.). *Nazwy wartości w językach europejskich. Raport z badań empirycznych*. Przemysł: Państwowa Wyższa Szkoła Wschodnioeuropejska, s. 354 – 361. (Micheva 2017: Micheva, K. SVOBODA. – In: Bielińska-Gardziel, I., M. Brzozowska, B. Żywicka (Eds.). *Nazwy wartości w językach europejskich. Raport z badań empirycznych*. Przemysł: Państwowa Wyższa Szkoła Wschodnioeuropejska, pp. 354 – 361.)
- РБЕ 1990: *Речник на българския език*. Т. 6. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“. (RBE 1990: *Rechnik na balgarskiya ezik*. Т. 6. Sofia: Izdatelstvo na BAN “Prof. Marin Drinov”.)
- СРСБКЕ 1994: Димитрова, М., А. Спасова. *Синонимен речник на съвременния български книжовен език*. Второ издание – фототипно. София: Издателство на БАН. (SRSBKE 1994: Dimitrova, M., A. Spasova. *Sinonimen rechnik na savremenniya balgarski knizhoven ezik*. Vtoro izdanie – fototipno. Sofia: Izdatelstvo na BAN.)

THE IDEA OF THE CONCEPT OF AN INDIVIDUAL IN THE MIND OF THE MODERN BULGARIAN

Tsvetelina Angelova

Institute for Bulgarian Language „Prof. Lyubomir Andreychin“,
Bulgarian Academy of Sciences

ts.angelova@ibl.bas.bg

Abstract. The article presents the associations that the concept of the individual evokes in the minds of the Bulgarians. The actual analysis includes complex of judgments registered in the surveys showing the concepts of modern man. The free association experiment included 100 people – men and women with different education, who presented the studied concept from a modern point of view.

Keywords: *individual; personality; person; Poll; free association experiment*

Tsvetelina Angelova
Institute for Bulgarian Language
Bulgarian Academy of Sciences
52, Shipchenski prohod Blvd., Bl. 17
Sofia 1113
Bulgaria

<https://doi.org/10.7546/ConfIBL2024.27>